

САВЧЕНКО Михайло

РОЗВИТОК КУЛЬТУРНО-МОВНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ЯК СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Поступ української держави супроводжується багатьма чинниками, що позначається на всіх сферах життєдіяльності суспільства. Економічні, політичні, суспільні (а надто – освітні) тенденції і виклики сучасної глобалізованої доби, відкритість і доступність світової культури змінюють ставлення людей до комунікації, обумовлюють необхідність подальшого вивчення теорії мовної комунікації як галузі не лише теоретичної лінгвістики, а й як науки, що розв'язує практичні завдання, пов'язані з повсякденною діяльністю людини в усіх сферах життя і спрямовані на забезпечення взаєморозуміння людей [6, с. 9]. Вхідження молодого покоління у глобалізаційний динамічний світ, у світовий інформаційно-культурний простір спричинило як суттєві зміни, перебудову у різних галузях суспільного життя, так й реальний національно-культурний ренесанс, зростаючий інтерес до світової спільноти, до культурних надбань людства, що об'єктивно підносять роль проблеми формування та розвитку загальнолюдських, етнопонаціональних цінностей, особистісних якостей, полікультурних, громадянських компетентностей особистості, проблему міжкультурної взаємодії [3, с. 161]. Головну роль у процесі суспільної, міжособистісної комунікації відіграє комунікативний компонент [1, с. 9]. Об'єктом міжкультурної комунікації є спілкування представників різних національних і лінгвокультурних спільнот, а предметом – прийняті в національних спільнотах мовні стереотипи і норми поведінки, спілкування, певні «культурні сценарії» різних дій, усталені моделі сприйняття та оцінювання предметів і явищ, соціально унормовані звичаї, традиції, ритуали, дозволи, заборони тощо [3, с. 168]. В основі культурної моделі поведінки мовців (комунікантів) лежать культурно-мовні цінності, які засвоюються в освітньому процесі, в певному соціокультурному середовищі.

Розвиток культурно-мовних цінностей особистості розглядається як фактор збереження чистоти української мови як державної, культурної самобутності українського народу. Українська мова є визначальним чинником і головною ознакою ідентичності української нації, базовим системотвірним складником української громадянської нації.

Перед педагогічною наукою постало завдання з розроблення концептуальних підходів до нового змісту, організаційних форм і методів розвитку культурно-мовних цінностей здобувачів освіти. Лінгвокультурологічна проблематика розглядається у межах лінгвокраїнознавства, етнолінгвістики, психолінгвістики, лінгвістичної філософії, лінгвокультурології. Національно-культурна картина світу формується, насамперед, мовними чинниками.

Мовна картина світу слугує для людини не лише способом втілення світобачення, а й подекуди замісником цілого світу свідомості. Кожна мовна особистість має власну мовну картину світу, яка відображає національну мовну картину світу, що ґрунтується на системі значущих для етнонаціональної спільноти концептів.

У 2012–2019 роках у Київській гімназії східних мов №1 – асоційованій школі ЮНЕСКО здійснювалася дослідно-експериментальна робота всеукраїнського рівня за темою «Реалізація інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів». У процесі експерименту було розроблено інноваційну модель розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів та Концепцію реалізації інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів.

Реалізовано провідну ідею дослідження про те, що культурно-мовні цінності – це система створених у певній мовленнєвій культурі усталених логіко-психологічних формувань, висловлювань, способів організації думок, які дозволяють суб'єкту бути успішним у спілкуванні, діяльності, взаєминах з іншими особами [3, с. 169,4, с. 104].

Розвиток культурно-мовних цінностей учнів став складником цілісної педагогічної системи, яка забезпечила розвиток мовленнєвої, комунікативної культури особистості як невід'ємної складової індивіда з точки зору формування національної умовної ідентичності, мовного світогляду, соціальних і моральних позицій на основі етнонаціональних, культурно-історичних цінностей українського, інших народів.

Історико-культурна, комунікативна спрямованість освіти учнів виокремила цей процес на засадах навчання історії та культури українського народу, народів, які проживають в Україні, в англomовних країнах, країнах Сходу; інтеграцію навчальних предметів, що розвивають мовленнєву, комунікаційну компетентність учнів на засадах культурно-мовних цінностей особистості; ідентифікацію та самоактуалізацію мовної особистості як успішного комуніканта. У педагогічну практику впроваджувалися досягнення теорії мовної комунікації як галузі теоретичної лінгвістики, як науки, що розв'язує практичні завдання, пов'язані з повсякденною діяльністю людини.

Структура мовної особистості як учасника комунікативного процесу охоплює комунікативну роль, комунікативний статус, комунікативну позицію, комунікативний тип [5, с. 57-58]. Носії різних лінгвокультур тісно пов'язані з національно-культурним чинником, певні категорії якого виявляють культурно-специфічний характер (контактність, етикетність, регулятивність, комунікативний суверенітет тощо) [5, с. 74-75]. Комунікативний паспорт мовця охоплює комплексну інформацію, яку комунікант підсвідомо повідомляє про себе різними комунікативними засобами – мовним кодом, роллю, позицією, паралінгвістичними ознаками – у процесі мовленнєвої взаємодії іншим учасникам комунікативного акту та спостерігачам [5, с. 76]. Основними напрямками розвитку культурно-мовних цінностей учнів гімназії є: політико-правовий, аксіологічний, інформаційний, мовно-комунікативний, національний мовно-культурний, іншомовний лінгвокультурний, полікультурний, етичний, етнопсихолінгвістичний за компетентнісного, особистісно орієнтованого підходів.

Визначені сфери культурно-мовної самоідентифікації здобувачів освіти: «Я – носій гуманістичної моралі», «Я – активний відповідальний громадянин України», «Я — носій культурно-мовних цінностей та морально-громадянських цінностей», «Я – успішний комунікатор» [2, с. 76]

Література

- 1 . Бачевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ Довіра, 2007 205 с.
- 2 . Кизенко В., Савченко М. Реалізація інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів у контексті дослідно- експериментальної роботи. *Український педагогічний журнал*. 2019. №3. С.72-84.
3. Савченко М. Науково-теоретичні підходи до розвитку культурно-мовних цінностей учнів у контексті дослідно- експериментальної роботи в гімназії. *Дидактика: теорія і практика: зб. наук праць / Ін-т пед. НАПН України*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. С. 160–171.
4. Савченко М. Розвиток культурно-мовних цінностей особистості – актуальна проблема сучасної освіти. *Пантелеймон Куліш – громадянин, науковець, перекладач (до 200-річчя від дня народження): зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф.* Київ, 26, 27 вересня 2019 р. Київ: Мілленіум, 2019. С. 103–105.
5. Семенюк О. А., Парашук В. Ю. *Основи теорії мовної комунікації* : навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 240 с.
6. Яшенкова О. В. *Основи теорії мовної комунікації* : навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 312 с.